

Іван ГУНЬОВСЬКИЙ

ДІЯЛЬНІСТЬ ЧИТАЛЬНІ “ПРОСВІТИ” У с. МАХНІВЦІ НА ЗОЛОЧІВЩИНІ

Подано історію читальні “Просвіти” в с. Махнівці на Золочівщині в 1897–1939 рр. Наведено етно-інституційну структуру села, охарактеризовано види діяльності читальні, чисельність та склад членів, звернено увагу на внесок о. М. Гуньовського у розвиток читальні.

Ключові слова: “Просвіта”, читальня Товариства у с. Махнівці на Золочівщині.

“Просвіта” як наймасовіша громадська організація об’єднувала сотні тисяч однодумців, небайдужих до долі Батьківщини. Бути членом “Просвіти” було престижно для всіх – для сільського парубка чи дівчини, поважного господаря й господині, гімназиста, студента чи вже сформованого інтелігента.

У селі Махнівцях, Зборівського повіту (нині Золочівський район, Львівської області) читальня “Просвіти” заснована в 1897 р., про що свідчать архівні документи Львівського центрального історичного архіву (фонд 146, опис 58, арк. 1–146, ст. 743). Ініціатором створення осередку був парох місцевої церкви св. Косми і Дам’яна о. Григорій Дякон, а також селянин Данило Дзюрман. У цей рік членами Товариства були 12 селян: Данило Дзюрман, Михайло Боднар, Порфирій Боднар, Ілько Боднар, Микола Миськів, Микита Сосінський, Яким Дзюрман, Михайло Боднар-молодший, Яким Шимків, Григорій Боднар, Григорій Сторожишин, Іван Хомишин.

У 1880 р. в селі було 307 мешканців, з яких 277 українців греко-католиків і 30 римо-католиків (поляків). Діяла початкова школа. При читальні “Просвіти” вже у рік її заснування були створені крамниця й шпихлір, які допомагали селянам у скрутну хвилину. У цьому ж році була створена й бібліотека, в якій налічувалася 51 книжка, мапа Галичини, 6 портретів. Серед книжок були: “Читанка”, “Гайдамаки” Т. Шевченка, “Богдан Хмельницький” М. Старицького, твори Марка Вовчка. Про авторитет махнівської читальні “Просвіти” свідчить те, що вже за рік після її заснування число членів Товариства зросло у 3,5 раза і становило 41 особу, серед яких було 30 чоловіків, 2 жінки, 4 парубки й 5 дівчат. Зростали й фонди бібліотеки: в 1902 р. вони нараховували вже 237 книг, журнал “Місіонар”, газету “Свобода”. У часи Першої світової війни діяльність читальні занепала, майже повністю пропала бібліотека.

Наприкінці 20-х років її відновив мій батько, парох місцевої церкви о. Матвій Гуньовський, якого обрано головою осередку. Заступником працював вчитель місцевої школи М. Семенина, секретарем – Микола Рак, скарбником – Іван Миськів, бібліотекарем – Грицько Гачкевич. У 1929 р. при Товаристві було створено спортивну громаду “Сокіл”. Бібліотека у 1929 р. нараховувала 72 книги, у 1933 р. – 79 книг, одержувала газети “Свобода”, “Наш прапор”. Серед її фондів були такі

видання, як “Життя Маркіяна Шашкевича”, “Всесвітня історія” І. Сенкевича, “Як живе український народ” О. Терлецького, “Осаул Підкови” В. Будзиновського, нарис М. Галушинського про життя Тараса Шевченка. Були також п’єси “Ой не ходи, Грицю”, “Пошились в дурні” М. Кропивницького, “Наталка-Полтавка” І. Котляревського, “Сватання на Гончарівці” Г. Квітки-Основ’яненка, “Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемівського. Історична проза представлена книжками “За сестрою” А. Чайковського, “Іду на вас” Ю. Опільського, “Тарас Бульба” М. Гоголя, “Чорна рада” П. Куліша, “Кужіль і меч” А. Лотоцького. Були також журнал “Життя і знання”, календар “Просвіти” та багато інших видань.

З кожним роком діяльність осередку поживалювалася, ставала різноманітнішою, змістовнішою. Якщо у 1929 р. числилося 27 членів читальні, у 1933 р. – 57, то в 1934 р. їх нараховувалося вже 70, серед них 48 чоловіків та 22 жінки. Характерним було те, що в Товариство радо вступала молодь: у цьому ж році до осередку належало 28 юнаків і 14 дівчат. На кінець 1935 р. число членів “Просвіти” досягло 93: 62 чоловіки та 31 жінка, серед яких – 11 хлопців та 13 дівчат, при Товаристві діяли кооператив “Махнівка” та гурток “Рідна школа”. Головою кооперативу працювала моя мати, Олена Гуньовська, а членами правління – Микола Венгер та Іван Дзюрман. Майже всі необхідні товари першої необхідності селяни купували у крамниці кооперативу “Махнівка”.

Члени “Просвіти” та й прості селяни користувалися нашою домашньою бібліотекою, у якій позичали такі книги, як “Історія України” М. Аркаса, “Українська загальна енциклопедія” у трьох томах, твори Б. Лепкого: “Казка мого життя”, “Крутіж”, “Полтава”, “Мотря”, “Батурин”, “Розбійник Кармелюк” М. Старицького, а також “Буря” та “Перед бурею” цього ж автора. Радо брали у нашій бібліотеці твори Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, І. Нечуя-Левицького, твори для дітей – “Робінзон Крузо” Д. Дефо, “Пригоди Тома Сойєра” та “Пригоди Гека Фінна” М. Твена, книжечки видавництва “Світ дитини”, цікаві дитячі журнали “Наш приятель” та “Дзвіночок”. Мати передплачувала журнал “Нова хата”, який радо читали сільські дівчата й жінки. Також позичали у нас журнали “Золотий колос”, “Комар”, газети “Народна справа”, “Мета”, “Діло” та “Зборівські вісті”.

Крім того, батько на проповідях у церкві говорив багато повчального на моральні та патріотичні теми, вчив селян логічно мислити, бути чесними й чуйними до чужого горя, допомагати в біді один одному. Активно діяв драматичний гурток, який вів дяк В. Яцишин, драмгуртківці (15 членів) ставили п’єси українських класиків не тільки у рідному селі, а й у сусідніх читальнях “Просвіти” сіл Торгів, Богутин, Храбузна, Славна, Красносілці. Силами просвітян влаштовувалися яскраві фестивалі, на яких молодь у народних строях виконувала пісні і танці; влаштовувалися також спортивні змагання, ставились уривки п’єс. На щорічних шевченківських урочистостях батько виступав із доповідями про життя і творчість поета, а молодь декламувала його вірші, ставила п’єси за його творами. Схвально відгукнувся про діяльність нашого осередку активний діяч “Просвіти”, член Головного відділу й останній голова о. Юліян Дзерович, який у 1938 р. побував у селі з візитом.

Наша родина провадила активну громадську роботу серед населення. Мати вчила дівчат та молодіць вишивати, позичала їм візерунки й орнаменти для вишивання, гаптування, надавала першу медичну допомогу ліками й порадами (у селі в ті часи

не було ні медпункту, ні аптеки, а у нас були медичні посібники д-рів С. Дрималика та С. Парфанович). Мама також плекала розкішний квітник, роздавала саджанці квітів селянам. Сестри Леся, Неля і Маруся, які вчилися у гімназії сестер Василянок у Львові, під час канікул спілкувалися з сільською молоддю, брали участь у проведенні концертів, вечорів, вели розмови на просвітницькі, патріотичні теми. Чоловік Нелі, о. Роман Лиско, організував у селі спортивне товариство “Орли”, яке об’єднувало юнаків.

Із сказаного стає зрозумілим, чому Махнівці у кінці 30-х рр. було взірцевим у морально-політичному й релігійному плані селом, яке мало визнаний авторитет і добру славу в околиці. У нас не було злодіїв, хуліганів, жебраків. Кожен селянин намагався якнайкраще вести господарство, дбайливо, у патріотичному, релігійному дусі виховувати дітей.

З приходом “визволителів” зі Сходу все набуло почало руйнуватися: розвалилася школа й читальня, занепала мораль, почалися чвари на релігійному ґрунті, закрито церкву. Із набуттям Україною незалежності все почало ставати на свої місця.

Ivan Huniowski. Activities of “Prosvita” reading club in village Makhnivtsi of Zolochiv region

The author outlines a history of the reading club of “Prosvita” in village Makhnivtsi of Zolochiv region in 1897–1939. He gives an overview of the ethno-institutional structure of the village, characterizes types of activity of the reading club, number and composition of its members. The contribution of Father M. Huniowski to the development of the reading club is highlighted.

Key words: “Prosvita”, reading club of the society in village Makhnivtsi of Zolochiv region.